

ISAAC 2000- AKK i det nya årtusendet

"AAC in the new millenium"

Den 2-8 augusti 2000 var det dags för den nionde internationella ISAAC-konferensen. Platsen var Hyatt Regency Hotel i Washington, där det fanns gott om rum för presentationer och utställning. De flesta av deltagarna bodde på hotellet. Vi var ett drygt 20-tal svenskar som hade hittat dit.

Konferensen inleddes på onsdagen med s.k. "Instructional courses" där man gick igenom ett särskilt tema under en hel eller halv dag.

Huvudkonferensen pågick torsdag t.o.m. söndag och sedan var det forskningssymposium måndag och tisdag. Jag var med hela veckan och redovisar här en del av det jag tyckte var särskilt intressant under veckan. Det fanns mycket mer och den som är intresserad kan beställa "Conference Proceedings" där det finns sammanfattningar på engelska från alla presentationerna på konferensen. Det är en tjock lunta på 766 sidor, som som tur är finns i pdf-format på CD och kan beställas från secretariat@isaac-online.org eller från ISAACs hemsida www.isaac-online.org. Här kommer några sammanfattningar från de föredrag jag gick på och som jag tyckte var av särskilt intresse.

Halmstad 2000-08-28

Bitte Rydeman

Innehåll

1. Strategier för att hjälpa små barn med rörelsehinder att utveckla avsiktlig kommunikation	1
2. Hur barn som använder AKK kommunicerar med sina kompisar.....	3
3. Avsiktlig kommunikation hos flickor med Rett syndrom.....	4
4. Utveckla kommunikationen med hjälp av sagoböcker.....	4
5. Man måste vara två för att dansa tango	6
6. AKK-projekt i Australien i gruppboheter för personer med utvecklingsstörning.....	6
7. Frametalker, ett situationsbaserat material under utveckling.....	7
8. AKK för vuxna: "Challenges of the adult AAC clinic"	7
9. Dynamiska displayer för vuxna med afasi: Vad fungerar för vem?	9
10. PSET, ett hjälpmedel för personer med afatiska lässvårigheter.....	10
11. Hur lyssnare påverkas när dysartriskt tal kompletteras med AKK	10
12. Dysartriskt eller syntetiskt tal över telefon	11
13. Utbildningar i AKK	11

1. Strategier för att hjälpa små barn med rörelsehinder att utveckla avsiktlig kommunikation

(Research-Based Strategies for Promoting Intentional Communication in Young Children with Physical Impairments)

Cynthia J. Cress, University of Nebraska-Lincoln.

Cynthia Cress talade om tidiga stadier i kommunikationsutvecklingen och hur man kan stödja barn med rörelsehinder att utveckla avsiktlig kommunikation. Hon visade också filmer från

sin forskning där man fick se små barn leka och kommunicera i olika situationer. Cress har en egen arbetsdefinition på vad AAC (AKK) är: "Allt som hjälper barn eller vuxna att kommunicera när traditionella strategier inte är tillräckliga för att uppnå ett kommunikativt mål."

Hur kan utvecklingen hos barn med rörelsehinder skilja sig från den som är typisk hos andra barn?

- * Mycket av den tidiga inläringen handlar om att fysiskt handskas med omvärlden och det är svårt när man har ett rörelsehinder.
- * Många tidiga kommunikationslekar och rutiner som är naturliga för föräldrar att göra med sina barn går ut på att använda händerna och rösten - för vissa barn med rörelsehinder kan detta vara omöjligt att utföra.
- * Vissa barn kan ha svårt att uppfatta sin egen kropps rörelser och då blir det svårt att förstå effekterna av vad de själva gör i lek och samspel.
- * Föräldrar kanske inte ser sitt barns ovanliga eller otydliga rörelser som avsiktliga eller kommunikativa och svarar inte lika ofta.
- * Många av barnens tidiga försök att kommunicera kanske inte lyckas och då blir de lätt passiva.
- * När man främst har en svarande roll får man begränsade möjligheter att utforska och lära sig kommunicera med hjälp av "trial-and-error".
- * Barn med rörelsehinder kan också ha andra svårigheter att ta in och förstå världen (t.ex. när det gäller sensorik, kognition, uppmärksamhet).

Imitation

Barn med rörelsehinder härmar inte beteenden och gester lika ofta som andra barn på samma utvecklingsnivå. I en studie av Cress och medarbetare visade det sig att även om de kunde imitera gjorde de det inte av samma anledning som andra barn.

Vanliga barn härmar bara för sakens egen skull ("just because"), utan att de får något ut av det mer än tillfredsställelsen av att kunna göra det. Barn med rörelsehinder verkar behöva en anledning, t.ex. att det leder till någon trevlig effekt där en leksak sätts igång.

Cress spekulerar i att det kan bero på att spontan imitation kräver större ansträngning än för andra barn och det har en låg utdelning med tanke på vad det kostar att utföra ("low cost/benefit ratio"). Hon tror också att det beror på att vi sällan själva härmar exakt det som barnen gör så de kan härma tillbaka, utan vi brukar utveckla det lite först och då kan det bli ett steg för svårt.

Andra saker som vanliga barn också bara gör för dess egen skull ("just because") är att rikta någons uppmärksamhet mot något gemensamt, men det gör inte heller barn med rörelsehinder lika ofta.

Cress tycker ändå att vi ska vara försiktiga med att aktivt försöka lära barn med rörelsehinder att härma - de kanske redan har andra beteenden som de kan utveckla. Det kan också vara svårt att föra över det som de lärt sig imitera till sociala situationer.

Delad uppmärksamhet

Delad uppmärksamhet är en viktig del av kommunikationen. Det har visat sig att barn lättare lär sig nya ord när de får höra namnet på det som de själva är uppmärksamma på och intresserade av, än när vi försöker rikta deras uppmärksamhet mot något nytt.

Barn med rörelsehinder kan ha svårt att visa delad uppmärksamhet och växla blicken mellan sak och person. De kan ha lättare att visa delad uppmärksamhet mot den person de samspekar med än mot någon sak.

Därför kan vi:

- * Uppmuntra barn att till "ge och ta" intressanta saker för att stimulera delad uppmärksamhet.
- * Planera nyheter och förändringar och att ge barnen möjlighet att kommentera och fråga genom att själv vänta och visa förväntan.
- * Med hjälp av saker som gör något själva (låter, rör sig) kan vi stimulera barn att uppmärksamma dem och också ge dem möjlighet att kommentera.

Samspel mellan föräldrar och barn

- * Föräldrar kan lära sig uppmärksamma barnens avsiktliga signaler även om de är otraditionella och svaga och det kan hjälpa dem att utveckla sin kommunikation.
- * Barn som har svårt att förstå vad de själva gör, kan få förstärkning genom att man rör vid dem eller på annat sätt få dem att förstå vad föräldern svarar på. Cress och Johnson håller på att forska kring hur man kan utveckla sådana strategier.
- * Eftersom det är svårt att tolka många av barnens beteenden och signaler kan det vara bra att sätta ihop ett litet "lexikon" med barnets signaler och vad de betyder så att barnet kan få samma svar från många personer på vad de gör.

Cynthia Cress finns vid University of Nebraska - Lincoln och har e-mailadress: cress1@unl.edu

2. Hur barn som använder AKK kommunicerar med sina kompisar

(Children using AAC systems with peers: exploring turns in talk).

Mike Clarke

Mike Clarke från University College i London berättade om en studie där de man undersökt hur 23 barn som använder AKK kommunicerar med sina kompisar. Barnen lämnades ensamma med en kompis i ett rum med en videokamera i 10 minuter. Forskarna analyserade sedan deras samtal. Det visade sig att det oftast blev en sorts fråga-svar-kommunikation där den talande kompisen frågade och AKK-användaren svarade. Detta föregicks av någon sorts förhandling om hur det hela skulle gå till. En fråga-svar-omgång följdes ofta av en ny fråga. För det mesta pratade man inte länge om samma ämne, utan när kompisens fått ett svar frågade han/hon om något nytt. Det var också svårt för AKK-användaren att fortsätta prata om ett ämne eller introducera ett nytt, för det mesta han/hon gjorde tolkades som ett svar på kompisens fråga.

Mike Clarke diskuterade om detta bara var dåligt - man brukar ju tycka att det är ett problem att AKK-användare så ofta hamnar i en svarande situation. Han menade att det kanske inte alltid är det; det beror på målet med samtalet. Om det huvudsakliga målet är att vara tillsammans och trivas och att konversationen ska flyta smidigt är det kanske bra och

ändamålsenligt? "Det som ser dåligt ut kanske är bra. Det som ser ut som en brist kanske är en färdighet...."

3. Avsiktlig kommunikation hos flickor med Rett syndrom

(Intentional communication in girls with Rett syndrome).

Orit E Hetzronni.

Orit E Hetzronni från Universitetet i Haifa i Israel beskrev en studie med 8 flickor med Rett syndrom som lärt sig kommunicera genom att ögonpeka på 2-3 symboler i taget. Flickorna kommunicerade på lite olika sätt - en flicka placerade huvudet på en symbol för att peka. Flera av flickorna använde PCS-symboler. En av flickorna lärde sig känna igen 30-40 symboler.

Det fanns flera andra presentationer vid konferensen som handlade om kommunikationen hos flickor med Rett syndrom. Gemensamt för dem jag hörde på var att de vände sig mot den tidigare vanliga uppfattningen att flickor med Rett syndrom skulle förlora all viljemässig kommunikation. Tvärtom visade de hur flickorna kunde lära sig kommunicera med bl.a. blicken, men en del flickor klarade också att använda enkla hjälpmedel, t.ex. BigMack. David Koppenhaver och Karen Erickson presenterade också nya rön om hur man kan utveckla flickornas kommunikation med hjälp av att läsa och kommunicera kring sagoböcker.

4. Utveckla kommunikationen med hjälp av sagoböcker

(Storybook based intervention)

David Koppenhaver & Karen Erickson

David Koppenhaver & Karen Erickson har arbetat med 6 Rett-flickor mellan 3? och 7 år som alla saknade tal och hade stora kommunikationssvårigheter. De kommunicerade huvudsakligen genom att använda ögonen, gester och rösten, men hade ingen symbolkommunikation. Målsättningen med studien var att utveckla deras kommunikation genom sagoboksläsning tillsammans med föräldrarna. En gång i månaden vid 5 tillfällen fick de komma till en klinik och träffa ett team av specialister under 2 timmar. Hemma läste de böcker tillsammans och filmade detta. Med utgångspunkt från filmerna fick de sedan råd om hur de kunde gå vidare. De fick också prova en handortos för den icke-dominanta handen och fick tillgång till enkla kommunikationshjälpmedel. Alla flickorna gjorde stora framsteg när det gällde att använda symboler för att benämna och kommentera. Att läsa böcker tillsammans var en bra grund för delad uppmärksamhet och samspel och gav både struktur och innehåll till kommunikationen.

Karen Erickson deltog också i Hjälpmedelsinstitutets ID-dagar i Stockholm 4-5 oktober. Där berättade hon också om studien och visade några enkla anpassningar man kan göra för att underlätta ögonpekning och att använda enkla samtalshjälpmedel. Man kan göra en enkel ögonpekningsram av plaströr från en VVS-firma. På ramen kan man sätta bilder från boken, så att barnet kan kommentera innehållet. Genom att placera en BigMack eller Step-by-step på ett vinklat underlag kan de flickor som har svårt att lyfta handen och trycka istället föra handen framåt för att aktivera kontakten. I hjälpmedlet kan man spela in ett yttrande som återkommer ofta i boken och låta flickan "säga" det.

Man kan läsa mer om studien på www.gac.edu/~dkoppenh. Där fanns det också tidigare råd till föräldrar hur de kan göra när de läser med sina barn för att utveckla deras kommunikation: "Kom igång med läsning och kommunikation".

Här kommer en sammanfattning av råden:

"1. Läs sagoböcker tillsammans. Med böcker får man ett kommunikativt sammanhang där man kan prata om en mängd intressanta saker och ha många möjligheter till delad uppmärksamhet, d.v.s. man tittar på och kommunicerar om samma sak.

Gör så här när du läser med din dotter:

a) Peka på bilder eller ord medan du läser - fortsätt att peka tills din dotter har vänt sin uppmärksamhet mot det du pekar på. Berätta/läs sedan om det du pekar på.

b) Ha framme bilder eller bildsymboler för de viktigaste personerna och händelserna i sagan + kommentarer som "Vänd sida", "Vad är det?" etc. Det ger barnet möjlighet att kommentera och fråga om det ni läser.

c) Börja med 2 olika bilder/symboler. Var själv modell genom att peka på dem medan du läser (vänta in din dotter så hon ser var du pekar). Ställ frågor som din dotter kan svara på genom att peka på en av bilderna, t.ex. "Vem åkte i bilen?". Tillåt alla sätt att peka - ögonen, fingrarna, någon annan kroppsdel etc.

Använd en Big Mac-kontakt där man kan spela in ord eller meningar som förekommer ofta i sagan och som barnet kan "säga" genom att trycka på kontakten.

d) Se om det blir lättare för flickan att använda sin dominanta hand om du håller i den andra.

e) Förvänta dig att flickan ska medverka och vänta in hennes svar. Vissa flickor med Rett syndrom behöver 10 sekunder, andra upp till 30-40 på sig för att svara. Ögonen brukar svara snabbast.

Om man inte får något svar fast man väntar kan man upprepa frågan. Om man fortfarande inte får något svar kan man försöka att själv var modell för hur man svarar, eventuellt genom att hjälpa flickans hand till svaret.

f) Det är viktigt var man placerar boken, bilderna och Big Mac-kontakten. Vissa flickor klarar det bättre om bilderna finns rakt framför dem (t.ex. fastsatta med kardborreband på en stående/vinklad platta) istället för att ligga rakt ner. Några kan trycka på kontakten om den är placerad så att de kan trycka med huvudet, andra har nytta av att en 45 graders vinkel å kontakten medan andra klarar av den liggande. Det är en konst att hitta rätt placering - ta gärna hjälp av en arbetsterapeut, sjukgymnast eller logoped för att hitta det sätt som passar ditt barn.

2. Utgå från att ditt barn är kompetent. Barn med svåra funktionshinder som "lyckas" (lära sig läsa, kommunicera etc.) har ofta fått vara med sin familj i dagliga aktiviteter, samtal och upplevelser och deras föräldrar söker ofta aktivt efter nya sätt att hjälpa sitt barn. Alla 6 barnen i studien hade genom tester konstaterats fungera på väldigt låg kognitiv nivå, men de visade ändå framsteg både i kommunikationsförmåga (benämning) och uppmärksamhet.

3. Var framför allt förälder. Konsekvens och tålmod kan ge ökad uppmärksamhet och kommunikation. Det behövs både uppmärksamhet, repetition och variation, modeller för det önskade beteendet och socialt samspel. Kanske några saker till men detta är det viktigaste."

Utdrag från "Advice to Parents of Young Girls with Rett Syndrome" av David Koppenhaver, översatt av Bitte Rydeman. Mer information finns på www.gac.edu/~dkoppenh/.

5. Man måste vara två för att dansa tango

(Two to tango: AAC users and their communication partners)

Sarah Blackstone och Pat Dowden.

Sarah Blackstone och Pat Dowden berättade om en studie angående om hur användningen av olika kommunikationssätt (och kommunikationshjälpmedel) skiljer sig beroende på kommunikationspartnern. De beskrev ett sätt att dela in en persons kommunikationspartners i olika nära cirklar (efter Forest & Snow):

1. I den innersta cirkeln finns familjen och dem man lever tillsammans med. Ofta är de de viktigaste personerna och dem man kommunicerar mest med.
2. I nästa cirkel finns goda vänner. Det är personer som man litar på och kan dela tankar, känslor och idéer med.
3. Tredje cirkeln består av grannar, arbets/klasskamrater och bekanta. För att kommunicera med dem behöver man kunna prata om en mängd olika ämnen.
4. Den fjärde cirkeln består av personer som får betalt för att prata med AKK-användaren: läkare, logopedier, arbetsterapeuter, personliga assistenter, lärare m.fl.
5. Den femte cirkeln består av främlingar. Vissa AKK-användare kommunicerar sällan med personer de inte känner, andra gör det ofta.

Man kan använda de här cirkelarna när man gör en kartläggning och ha informationen som stöd när man sätter upp mål för hur man ska utveckla kommunikationen.

Det verkar som om det är vanligt att AKK-användare har många personer i första och fjärde cirkeln, men få i de övriga. Vilket kommunikationssätt de använder kan också skilja sig åt mellan de olika grupperna. Det verkar vara allra vanligast att använda kommunikationshjälpmedel med personer i grupp 4. När man frågade en grupp vuxna AKK-användare vilka de föredrog att kommunicera med, valde de personer i grupp 1 och 2 och trots stora kommunikationssvårigheter föredrog de att använda sitt tal...

Sarah Blackstone är verksam vid Augmentative Communication, Inc. i Monterey, CA och Patricia Dowden finns vid University of Washington.

6. AKK-projekt i Australien i gruppboende för personer med utvecklingsstörning

(AAC service delivery: great number, great outcomes)

Karen Bloomberg och Hilary Johnson

Karen Bloomberg och Hilary Johnson berättade om ett projekt i Australien där man arbetat med personal vid 48 gruppboende för personer med utvecklingsstörning och/eller rörelsehinder. Sammanlagt bodde 200 personer i dessa gruppboende, många av dem saknade funktionellt tal. Projektet gick ut på att göra en bedömning av hur de kommunicerade i sin vardagsmiljö och utifrån vad man kommit fram till utveckla kommunikationssystem både på individ- och gruppnivå. Det ingick också utbildning av personalen och en målsättning i projektet var att ge de boende ökade möjlighet att påverka och fatta beslut om sina egna liv.

För att göra bedömningen använde man ett bedömningsverktyg kallat Triple C (Checklist of Communication Competencies). Det är utvecklat särskilt för vuxna på tidig utvecklingsnivå och bygger på en modell av O'Kane och Goldbart. Bedömningsskalan har 6 kommunikativa/kognitiva nivåer, 3 pre-intentionella (reflexiv, reaktiv och proaktiv nivå) och 3 intentionella (icke-formell, formell och referentiell). Personalen fick också lära sig att använda måluppfyllelseskalor för att sätta upp mål för kommunikationen. Projektet visade sig ge goda resultat. Mot slutet av projektet talade 15% av de boende, 17% hade ingen avsiktlig kommunikation, 18% hade vad man kallade för "icke-formell" avsiktlig kommunikation och 35% hade "formell" avsiktlig kommunikation.

Karen Bloomberg och Hilary Johnson är verksamma vid SCIOP - Severe Communication Impairment Outreach Projects i Victoria, Australien. E-postadressen dit är sciop@compuserve.com.

7. Frametalker, ett situationsbaserat material under utveckling

(Frametalker. The development of Communication frames for Augmentative Communication Devices)

Jeff Higginbotham, University of Buffalo.

Frametalker är ett material som håller på att tas fram för att underlätta för AKK-användare att kommunicera i olika situationer. Det kommer att innehålla en databas för att organisera kommunikationsmaterial, en programmotor för att generera "kommunikationsramar" (frames) och ett gränssnitt för att fungera med den kommunikationsapparat som brukaren använder. Frametalker är tänkt att kunna bli en del i olika kommunikationshjälpmedel, inte ett program eller en apparat i sig själv.

Det forskarna håller på med är att kartlägga hur man kommunicerar i olika situationer och utifrån det skapa skript för det som det är viktigt att säga. Idén bygger på att det ofta är svårt för AKK-användare att tillräckligt snabbt få fram vad de vill ha sagt och att det finns situationer som ofta upprepar sig likadant, t.ex. att beställa mat på en hamburgerbar. Vid varje givet moment i den situationen behöver man kunna säga ett begränsat antal olika meningar (när man kommer in, när man står i kön, när man ska beställa, när man får sin mat, på väg till bordet, när man ska börja äta etc.) Forskarna har spelat in och transkriberat ett antal sådana situationer väldigt noggrant och också testat hur långt man kommer genom att använda färdiginspelade meningar i de situationerna. Hittills verkar det väldigt lovande, men de som arbetar med projektet har mycket kvar att göra.

Här kan man hitta mer information om Frametalker

8. AKK för vuxna: "Challenges of the adult AAC clinic"

Joanne Lasker vid Florida state university talade om viktiga faktorer när det gäller att introducera kommunikationshjälpmedel för personer med förvärvade skador. Hon betonade att det finns ett starkt samband mellan i vilken mån man har accepterat sitt funktionshinder och benägenheten att använda hjälpmedel. Tre faktorer är särskilt viktiga:

- * miljön (partner och omgivning),
- * personen själv (sjukdom, inställning, personlighet, behov, tidigare erfarenheter)

* teknologin (hållbarhet/tillförlitlighet, innehåll/programmering, tjänster, lätthet att använda, utseende, kompatibilitet, storlek/vikt, röstkvalitet, pris).

När det gäller miljön är partnerns inställning avgörande, men även andra omgivningsfaktorer som t.ex. tid på dagen.

Av personliga faktorer är ålder en faktor, men även sådant som har med själva sjukdomen att göra: hur länge sedan den började, om besvären kom plötsligt eller gradvis, vilka möjligheter det finns att bli återställd och vad personen själv tror och förväntar sig av detta. Tidigare erfarenheter av kommunikationshjälpmedel är också viktigt. Om språkförmågan är bättre bevarad än talet är det större förutsättningar att ett hjälpmedel kan fungera.

Optimala AKK-användare "säger att de har mål som de vill kämpa för, tror att hinder för självständighet kan övervinnas, fokuserar på att utveckla sin förmåga, ser möjligheter snarare än begränsningar och tror att de kan styra sin livskvalitet. (Scherer, 1993)" När det gäller själva hjälpmedlet kan det ibland vara bra att sakta ner talhastigheten så användaren själv hinner uppfatta talet bättre. Det är också viktigt att redan från början använda hjälpmedlet i naturliga situationer. Man kan också ha god nytta av att lära viktiga kommunikationspartners hur de ska bete sig.

Viktiga saker att tänka på ur brukarens perspektiv:

- * hur hjälpmedlet introduceras
- * är det lätt att använda?
- * hjälper det mig att kommunicera mer effektivt?
- * kan hjälpmedlet säga meddelanden som är viktiga för mig?
- * hjälper det mig delta i samtal på ett roligt och meningsfullt sätt?
- * verkar mina kommunikationspartners acceptera hjälpmedlet?

Så här kan man göra med en enkel samtalsapparat:

- * Planera konversationen.
- * Skriv ett skript (över vad som behöver sägas i samtalet)
- * Programmera apparaten
- * Öva konversationen
- * med hjälp av skriptet
- * utan skriptet
- * med olika partners
- * i olika situationen
- * Gå ut och pröva det!

Overheadbilderna från Joanne Laskers föreläsning (+ flera andra) kan man hitta på <http://aac.unl.edu>. Där finns också många intressanta länkar till information om AKK. Det finns också overheads från andra ISAAC-presentationer, bl.a. Laura Balls föredrag om AKK vid ALS.

David Beukelman berättade att personer som råkat ut för traumatiska hjärnskador ibland kan få tillbaka sitt tal så sent som 7-9 år efter skadan, även om det är ytterst ovanligt. Han

redogjorde också för försök att lära personer med afasi att använda förkortningsexpansion (t.ex. skriva "hpd" och hjälpmedlet säger/skriver "Hej på dig!") och konstaterade att det sällan lyckas eftersom det ställer för stora kognitiva krav på brukaren. Overheadbilderna från den fallbeskrivning David Beukelman delade med sig av finns också på <http://aac.unl.edu>.

9. Dynamiska displayer för vuxna med afasi: Vad fungerar för vem?

(Dynamic Displays for Adults with Aphasia: What Works for Whom?)

MacLean, Fourcaudot, Austin och Frieri vid Toronto Rehabilitation Institute.

Mellan 1997 och 2000 hade de träffat 91 afatiker vid sitt center, hälften hade haft skadan i minst ett år, hälften mindre. 32 av patienterna fick prova högteknologiska kommunikationshjälpmedel: 20 bestämde sig för att hyra eller köpa hjälpmedlet.

När de designade kommunikationssystemet tog de hänsyn till brukarens kommunikativa behov, språkliga styrkor och svagheter, visuo-spatial förmåga, styrsätt, kognition och brukarens egna önskemål. De hade tillgång till olika sorters kommunikationskortor: alfabetiska (med ordprediktion), symbol/ord-baserade listor, situationskortor, färdiga skript och lexikon.

MacLean och hennes medarbetare hade vissa förväntningar på hur hjälpmedlen skulle fungera och de redovisade hur dessa visade sig stämma med hur det blev.

Dessa resultat stämde med deras förväntningar:

- * Dynamiska displayer gav tillgång till ett större ordförråd.
- * Lexikon-funktionen var till nytta för brukare som hade svårt att hitta orden.
- * Auditiv och visuell återkoppling var till hjälp.
- * Färdiga skript/personliga berättelser fungerade bra i socialt samspel (om mig själv, om min familj etc.)
- * Situationsupplägg är till hjälp när man har svårt att använda kategorier (t.ex. restaurangside).
- * Hur man visar kategorierna är mycket viktigt.
- * Färgkodning underlättar minne och kategorisering.
- * Det blir lättare att navigera mellan sidorna om knapparna alltid finns på samma ställe. (Vissa brukare klarade av att använda navigeringsknappar som satt på den sida där de hade neglekt).
- * Kommunikationsgrupper och hjälp av vänner och bekanta hjälpte användaren att acceptera hjälpmedlet.
- * Det var väldigt viktigt att hålla systemet uppdaterat, men det var svårt att genomföra.
- * Även personer som inte kunde skriva/stava kunde lära sig att själv programmera hjälpmedlet.
- * Brukare med tidigare datorvana klarade det bättre.

De hade förväntat sig att:

- * de som hade bäst språkfunktion skulle bli de bästa AKK-användarna, men så var det inte.
- * virtuella layouter skulle vara till hjälp för de afatiker som hade stora impressiva svårigheter, men så var det inte (men de "virtuella" sidor vi fick se såg inte särskilt virtuella ut).
- * ordprediktion skulle vara till hjälp för dem som kunde skriva, men så verkade det inte vara.

Det var inte heller så att alla med ordmobiliseringssvårigheter hade nytta av lexikonfunktionen. Det var också svårt för afatikerna att använda avsökning för att styra hjälpmedlet.

De hade kommit fram till några orsaker till varför hjälpmedel med dynamiska displayer inte passade alla personer med afasi:

- * De kunde ha för stora impressiva svårigheter (måttliga till lätta svårigheter kunde gå bra).
- * Hjälpmedlen ställde krav på minne, uppmärksamhet och problemlösningsförmåga. För personer med stora kognitiva svårigheter blev det för svårt.
- * Synen och/eller hörseln var viktig.
- * Vissa personer som inte kunde läsa ville inte använda bildsymboler.
- * Brukarnas kommunikativa behov och deras omgivning var viktig.
- * Om de inte hade någon tidigare erfarenhet av datorer kunde det vara svårt.
- * Motivationen och vilken insikt de hade om sitt funktionshinder och hur de accepterat detta spelade stor roll.
- * Deras kommunikativa stil innan de fick afasi spelade också roll.

Några slutkommentarer från MacLean med medarbetare:

- * Kognitiv förmåga verkar vara viktigare än språklig för hur personer med afasi kan lära sig använda kommunikationshjälpmedel.
- * AKK är inte det sista halmstrået när inget annat hjälper! Många skulle ha haft nytta av att få prova kommunikationshjälpmedel mycket tidigare.
- * Man borde undersöka möjligheten för personer med afasi att använda dynamiska displayer för att skriva.

Mer information kan man få av Lorelee MacLean: maclean.loralee@torontorehab.on.ca.

10. PSET, ett hjälpmedel för personer med afatiska lässvårigheter

(An AAC Aid for Aphasic People with Reading Difficulties)

Siobhan Devlin.

Siobhan Devlin redogjorde för ett projekt för att förenkla tidningstext för personer med afasi. PSET står för "Practical Simplification of English Text" d.v.s. praktisk förenkling av engelsk text. I projektet håller de på att utveckla ett sätt att göra detta automatiskt med texter från nätet som får gå igenom en automatisk bearbetning och sedan ska läggas ut igen i förenklad form. Mer information finns på <http://osiris.sunderland.ac.uk/~cs0sdv/welcome.html>.

11. Hur lyssnare påverkas när dysartriskt tal kompletteras med AKK

(Speech supplementation strategies: Effects on listener opinions of AAC users.)

Katherine C. Hulstad och Michelle L. Gutmann

Hulstad och Gutman beskrev i en poster-presentation hur dysartriskt tal kan kompletteras med AKK för att göra det lättare för lyssnarna att höra vad de säger. Tidigare undersökningar har visat att det finns tre strategier som kan göra talet lättare att förstå.

- * Ämnesledtrådar kan ge lyssnaren en allmän idé om viktet ämne man pratar om. (Detta kan öka förståelsen mellan 5 och 14%)

- * Alfabetiska ledtrådar ger lyssnaren första bokstaven i alla ord som sägs (Detta kan öka förståelsen mellan 5 och 44%).
- * Blandade ledtrådar. Då används både ämnes- och alfabetiska ledtrådar. (Detta kan öka förståelsen mellan 12 och 36%).

Hulstad och Gutman hade videofilmade fyra kvinnor som hade dysartri på grund av CP-skada, både när de talade utan ledtrådar och när de använde var och en av de olika ledtrådarna ovan. De lät sedan lyssnare se på filmerna och uppskatta hur trötta de blev av att lyssna till talet, hur effektivt talaren fick fram sitt budskap och hur gärna de skulle tala med personen på filmen. Resultatet visade att lyssnarna tyckte att de blev tröttare när de lyssnade till talet utan att få några ledtrådar. De tyckte också att det var mindre effektivt än när inga ledtrådar användes och de ville mindre gärna prata med talaren än när ledtrådar användes. De föredrog när talaren använde blandade ledtrådar. Det upplevdes både som mest effektivt och minst tröttande. Om bara en sorts ledtrådar användes var alfabetiska ledtrådar bättre än ämnesledtrådar.

Mer information om undersökningen kan man få från Katherine C. Hulstad (kch2@email.psu.edu) och Michelle L. Gutmann (Mgutman1@bigred.unl.edu).

12. Dysartriskt eller syntetiskt tal över telefon

(Telephone Communication: Synthetic and Dysarthric Speech, Intelligibility and Listener Preferences)

Kathryn Drager och Katherine Hulstad

Kathryn Drager och Katherine Hulstad har gjort en undersökning där de jämfört hur lätt det är att förstå dysartriskt tal jämfört med talsyntes över telefon. De kom fram till att lyssnarna hade lättare att förstå och hellre lyssnade på talsyntesen än det dysartriska talet. Lyssnarna talade lika gärna med personen med dysartri oberoende av om han/hon talade själv eller använde talsyntes, trots att talsyntesen var lättast att uppfatta. De talsynteser som användes i undersökningen var DecTalk och MacinTalk.

Mer information kan man få från Kathryn D.R. Drager (kdd5@psu.edu) och Katherine C. Hulstad (kch2@email.psu.edu).

13. Utbildningar i AKK

(Enhancing AAC Education)

Det finns en del distansutbildningar inom området AKK. Patricia Dowden vid University of Washington ger web-baserade 10-veckors kurser: "AAC Implementation Strategies".

Information om det kan man få

på www.extension.washington.edu/ol/intros/sphsc453/default.html.

Många intressanta länkar till distansutbildning finns

på: <http://faculty.washington.edu/~dowden/>

Erna Alant vid CAAC (Centre for Augmentative and Alternative Communication) vid University of Pretoria i Sydafrika ger en kurs i AKK där hon använder en CD-Rom som hon har producerat. Den innehåller många video-exempel och praktiskt inriktade frågor på ett enkelt språk. Mer information om CAAC finns på www.up.ac.za/academic/caac.

Mary Ann Ronski vid Georgia State University använder webben som en del av undervisningen trots att det inte är fråga om distansundervisning. Hon tycker att det ger möjlighet till fortsatta diskussioner utanför den schemalagda tiden och till bättre kommunikation mellan studenter och lärare. Det finns olika resurser man kan använda när man vill lägga ut kurser på nätet - de flesta kostar pengar men det finns också en som är fri: www.nicenet.org. Där kan man lägga ut klassens schema, ha konferenser, dela länkar, lägga ut dokument och personliga meddelanden.

Theresa Iacono talade om vad man bör tänka på när man presenterar material på nätet. Hon hänvisar till de riktlinjer för tillgänglighet som man bl.a. kan hitta på www.w3.org/wai. Hon menar också att det är viktigt att ta hänsyn till att läsarna kan ha varierande läsförmåga, att det man skriver bör vara lättläst, att layouten bör vara tydlig och att sidorna måste kunna fungera med olika webbläsare.